MARTA PETREU. LUCIDITY BETWEEN THOROUGHNESS AND CHALLENGE

Iulian BOLDEA[1]

Abstract

In her poetry, Marta Petreu focuses on interior elucidation, in a writing that is outraged and has the ethical tone of urgency. Stark and at the same time envolved, Marta Petreu's poems record, in firm, abrupt, radicalized notations, the trajectory of identitary aporias and obsessions of the flesh, the sylogisms of the affects and the axioms of viscerality, all retracted in the abisality of the verses. The demonstrations that are structuring Marta Petreu's essays produce, beyond the plausible force of their logical argumentation, the legitimizing of the plenary experience of her own assertions - which is an unavoidable proof of the search of a truth that cannot be confiscated, corrected or exchanged, a truth that is assumed in full awareness, with ethical intransigence and suppleness of the writing.

Keywords: poetry, interiority, writing, ethics, identity

O poezie a intelectului şi exasperării

Poezia Martei Petreu mizează pe vibraţia anamnetică şi pe voinţa de clarificare interioară, într-o scriitură ultragiată şi cu un timbru etic al urgenţei, traumei, problematizării. Austeră şi implicată, cu o scenografie intransigentă a propriei interiorităţi, poezia Martei Petreu e una ce înregistrează, în notaţii ferme, abrupte, radicalizate, traiectoria aporiilor identitare şi obsesiile cărnii, silogismele afectelor şi axiomele visceralităţii, retractate în abisalitatea poemelor, ce pot fi privite ca expieri ale logicii sentimentelor şi ale avatarurilor intelectului.

Poezia Martei Petreu, de la volumul de debut, *Aduceţi verbele*, din 1981, şi până la *Scara lui Iacob*, din 2006, a parcurs un itinerariu al cunoaşterii şi re-cunoaşterii de sine, într-un demers, de o luciditate extremă, de a-şi clarifica opţiunile existenţiale şi gnoseologice, de a le da un contur mai ferm, de a le situa într-un orizont individual şi moral cât mai cuprinzător. Nicolae Manolescu, în Literatura română postbelică, ne oferă, probabil, cel mai plauzibil portret al poetei: „Marta Petreu este o egocentrică prin natură, de o trufie ce se cuvine înţeleasă mai ales ca o lipsă de menajamente faţă de sine. Orgoliul ei constă în a se lua pe sine ca exemplu negativ, dacă pot spune aşa, disecându-se cu un bisturiu ascuţit, spre a-şi arăta suferinţa, frustrarea, lipsa de speranţă şi eşecul. E vorba de un lirism al deziluziei, care însă nu se maschează, ci se declară: poeta pune degetul pe rană, scormoneşte în locurile cele mai dureroase, cu o cruzime insuportabilă". Lirică austeră şi, totodată, ferm regizată, a propriei interiorităţi, poezia Martei Petreu e, mai mereu, preocupată de tema identitară, prin chiar maniera proprie a rostirii, în care intelectul e dominator, iar obsesiile cărnii, ale sufletului, ale visceralităţii sunt retractate în subconştientul poemului, ca nişte vinovate expieri ale vinei de a structura logic

[1]Professor, PhD, „Petru Maior" University of Tîrgu Mureş; ScientificResearcher, „Gh. Şincai" Institute of Research for the Humanities, Romanian Academy

BDD-A27518 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:14 UTC)

sentimentele, de a le da o turnură raţională. Efluviile afectelor sunt, aşadar, cristalizate în retortele gândului, trecute prin filtrul refrigerent al ideii, într-un efort de a geometriza imprecisul lumii, de a traduce în imagine limpede vagul sufletesc, învolburarea reacţiilor cotidiene, haotica mişcare a refulărilor de toate zilele. În poezia *Rugăciune de dimineaţă*, se trasează, de pildă, un inventar al frustrărilor şi eşecurilor fiinţei, într-un limbaj frust şi într-o tonalitate doar aparent neutrală, cu notaţii eliptice, ce mărturisesc crisparea eului, tremurul convulsiv al conştiinţei, retranşarea voinţei auctoriale în gestica minimală a metaforelor denudate, a imaginilor descărnate, lipsite de orice retorică manieristă: „Eu am mizat pe poeme. Am mizat/ pe cărţi savante deştepte/ am mizat pe zeci de alte prostii din hârtie. Zadarnic./ Eu am vrut să am un copil. Şi nici un bărbat/ nu şi-a lăsat vie sămânţa rod să crească în mine/ Am mizat pe iubire. Nici un bărbat/ nu m-a vrut pe mine femeie/ (poate soră mamă femeie de casă/ poate iarbă de mare poate cârpă de praf)// Am mizat pe câteva lucruri calde ale vieţii. Degeaba/ Totdeauna degeaba// Acum mizez pe nimic."

O altă linie tematică a liricii Martei Petreu e cea în care alegoria îmbracă straie biblice, iar tonul liturgic se converteşte în accente de imprecaţie. Fiorul trancendentului este, aşadar desacralizat, încadrat în contururi ale umanului, rescris în expresia neconvenţională, lipsită de eroism ori mitizare caracteristică şi psalmilor arghezieni. Cu precizarea că Marta Petreu duce desacralizarea mult mai departe, transferând imaginile liturgice, imponderabilul divin, în registrul grotescului, cu imagini terifiante şi expresie imprecativă, ca în poemul, reprezentativ în multe privinţe, *Ziua mâniei*: „Deschide-ţi Doamne ochii şi mă priveşte-n ochi/ destupă-ţi nările - respiră/ Desfundă-ţi Doamne urechile de ceară/ şi-ascultă: îţi vorbesc. Îţi poruncesc. Îţi urlu/ Îţi bat cu pumnii în timpane// Deschide-ţi Doamne gura ofilită/ fă un efort: şi scuipă în/ ţărână/ frământă lut/ şi modelează Stapâne între falange/ a doua oară lumea/ Oho. Fă Doamne o lume ce acceptă să existe/ Iar de nu poţi s-o faci/ deschide/ deschide Doamne gura ta nătângă/ şi-ntunecată ca izvorul beznei/ deschide Doamne gura ta - şi-nghite/ pe roaba ta/ aşa precum balena l-a pus la adapost cândva pe Iona// Da. Gura ta batrână şi ştirbă şi gângavă/ gura ce-articulase Verbul// Deschide-ţi Doamne gura ta/ ce pute// Măcar în felul ăsta-mi vei răspunde:/ deschide gura ta şi mă blestemă". Erosul cristalizat în poemele Martei Petreu nu face nici el excepţie de la tonalitatea discursivă dominantă: rece, distantă, pusă sub auspiciile intelectului, redată cu rigoare logică, nestilizată, asumându-şi atât luciditatea, cât şi sinceritatea neconcesivă ca mărci tutelare ale lirsimului, într-un efort suprem de limpezire interioară, de asumare a propriei identităţi în regimul urgenţei gândului şi al trăirii. Poemul *Falanga* pare să fie cel mai ilustrativ pentru o astfel de tratare, la „rece", a erosului, fără nicio umbră de idealizare. E o poezie din care utopiile iubirii s-au retras cu totul, convenţionalitatea sentimentului fiind înlocuită cu ţipătul poetic de liminară, autentică forţă expresivă: „Bărbaţii mei - de-o oră sau de ani/ viii şi morţii la grămadă -/ bărbaţii mei de trupuri/ mirositoare asudate/ sub care am scâncit (din voluptate sau din politeţe)// Da. Unii îmi plăceau/ iar alţii - unu-doi - deoarece-i iubeam m-am programat să-mi/ placă/ Da. M-am culcat cu ei pe apucate// Bărbaţii număraţi ai mei/ închişi în mine ca-ntr-o eprubetă/ s-au strâns acum aici: sunt o falangă// Mai bine

BDD-A27518 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:14 UTC)

zis: i-am strâns aici eu/ i-am instruit i-am numărat metodic/ să nu-ndrăznească vreunul să-mi chiulească/ Sunt/ stânjeniți cum ar purta aripe/ căci poartă arme-atribute:/ făloși stângaci duc lancea și/ scutul greu macedonean/ Ei te privesc atent cum te iubesc/ cum mușc gingaș din carnea ta de fiară/ privește-i și tu calm: le aparții: la judecata din urmă/ sunteți încolonați ai mei cu toții/ falnica mea falangă de bărbați falanga mea macedoneană."

Foarte multe dintre poemele Martei Petreu au alura unor autoportrete, în care poeta își retranscrie, într-o expresie neconcesivă, lucidă și tulburătoare, în același timp, prin exasperarea ce se ghicește din trăsăturile penelului, gesturile și fizionomia, articulațiile exterioare și cele interioare ale ființei, trădările și lașitățile, mâniile și spaimele, entuziasmele și retractările, precum în *Biografie robot*, din care viața eului reiese întreagă, într-o schiță austeră, cu săvârșirile și nedesăvârșirile sale: „Din interior contemplu/ doar materia: la șapte ani schimbată/ subțire fragezită ca/ primavara pielea șopârlei/ Spun: prin cuvinte/ repetabil fi-va începutul// Vârsta de porțelan bărbați visători/ foști iubiți camarazi imperfecți mă învață:/ hotărâtoare sunt/ pentru fericire doar câteva momente -/ primul contact cu apa calviția/ alfabetul/ schimbarea dinților identitatea/ potențială cu viața de rutină/ acomodarea selectivă la/ entropie/ presa cântarul partenera secretă și periodic/ într-o pajiște de mentă/ drept/ demnitate personală – Melancolia".

O poezie precum *Colaps* aduce cu sine antinomia fundamentală ce generează tensiunea lirică în versurile Martei Petreu: aceea dintre afect și rațiune, dar și dintre realul traumatizant și intelect. Pentru autoare, intelectul este singura instanță ce poate proteja și mântui ființa de demonia timpului, a istoriei, a învolburărilor simțurilor. Prin însumarea senzațiilor în raționamente și axiome, prin încapsularea pulsiunilor sufletului în rigoarea conceptelor, ființa își recapătă echilibrul pierdut, se refugiază într-un spațiu al ordinii și al armoniei. Creierul e, așadar, o metaforă esențială pentru lirismul Martei Petreu: „Am râvnit această experiență perfectă:/ să mă adăpostesc în propriul creier/ ca-ntr-un uter matern/ Și să tac dracului// Oho! Am exact dimensiunea propriului corp -/ jubilam/ Emisferele cerebrale sunt cel mai senzual cuplu:/ o juisare într-o eternă aromă de mentă/ Atâta identitate (cât într-un cerc vicios)/ mă va duce departe!/ Lepra Scufița Roșie/ Inchiziția - tot atâtea duioșii/ pentru a-mi petrece vârsta adultă// Să mă adăpostesc în/ propriul creier/ ca-ntr-un uter matern:/ de bucurie/ mă rog pentru antropofagii rămași afară". Dacă gestul locuirii are, pentru Marta Petreu, conotațiile exasperării de a trăi și ale spaimei de neant, locul în sine, scena vieții este învestit cu valențe ale negației și ale aneantizării. Imaginile reificării, figurația funambulesc-onirică, simbolurile limitelor și ale captivității, metaforele căderii, toate acestea fac parte dintr-un scenariu apocaliptic în care conștiința se află ea însăși încarcerată, anihilată, lipsită de orice reper benefic, de orice sprijin ontologic și gnoseologic, precum în poezia *Locul*: „Aici se află deznădejde. Nimicire/ Aici limita triumfă mă încarcerează mă sugrumă/ Aici nu există verdeață și bucurie/ aici se destramă mirajul iluziile/ rațiunea și inima se/ contopesc devin identice/ devin neputincioase/ Nu văd vreun înger/ Aici aflăm că/ gratuite au fost poverile durerea amărăciunea/ aici îți piere cheful de glumă și pofta de viață/ Aici luciditatea formulează

BDD-A27518 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:14 UTC)

ultima concluzie/ ce se întoarce (deopotrivă) contra/ lumii şi a ei: nu există sens// Aici binele şi răul se suspendă sunt identice/ indiferente/ aici e o jumătate bătrână înfricoşătoare/ şi un cer jos/ jos/ la nivelul umerilor la nivelul glesnei/ negru gol insuportabil/ Aici e frig şi infern."

Poetă a exasperării ontologice, a crispării de a fi, a trăirilor-limită, Marta Petreu scrie şi vieţuieşte cu spectrul egolatriei în faţă, rezumându-şi spaimele într-un vers eliptic, într-o expresie de o liminară concizie, în imagini concentrate la maximum, corosive, în viziuni neconcesive, în care iluminările sunt bruşte irizări ale unui infern cotidian, un infern din care chiar sentimentul iubirii a fost evacuat, o lume a cruzimii şi alienării, deposedată cu totul de iluzia redempţiunii. Asta ni se spune, cel puţin, în poemul *Coborârea îngerilor*: „Nu există iubire. Slavă ţie: nu mai există. Există/ numai gura asta spurcată a mea care/ spune / cuvinte: bucurie tandreţe dragoste dimineaţă/ sens lumină iarbă plăcere// Dar pe lume există numai cruzime// şi ploaia asta de sânge/ hemoragia asta întunecată a ta// Oho! degeaba plouă cu sânge: nouă nu ne mai pasă/ în zadar ne faci/ semn/ Nu există iubire Domine nu / Noi suntem pe de-a-ntregul ai tăi// Oho! ai tăi/ umblăm prin stratul negru de sânge/ ca prin iarba de toamnă cu brumă// Suntem ai tăi/ Domine. Cad din cer/ ca nişte fulgi care latră/ câinii tăi. Ninge cu javre/ Urlă la stele/ boturi flămânde de câine/ Da. Suntem ai tăi. Tată. Hulim în numele tău:/ facă-se deci/ voia ta de călău// Eu sunt Marta. În genunchi mă aşez. Întind grumazul. Amin". Poezia Martei Petreu este, cum s-a observat de multe ori, o poezie a intelectului, în care reflexele realului şi ale sinelui se geometrizează cu măsură, capătă proporţii juste şi relevanţă, prin pondere şi relief semantic. Dar e, pe de altă parte, şi o poezie a exasperării ontice, în care gândul poetic trasează liniile convulsive ale spasmelor unei trăiri nedisimulate, din care orice urmă de convenţionalitate ori de mitizare s-a retras.

Eseul ca provocare a limitelor

Ca eseistă, Marta Petreu s-a impus printr-o percepţie radicală asupra conceptelor, figurilor şi formelor culturale, într-un stil casant, direct, ofensiv. Iubitoare de paradoxuri şi fină degustătoare de subtilităţi analitice, alergică la impostură sau falsitate intelectuală, denunţând atât „literaturocentrismul", cât şi pervertirile logicii, Marta Petreu nu are complexe sau ezitări în a explora şi comenta zonele problematice ale mentalului românesc, ce prefera să-şi ţină în umbră complexele, neîmplinirile şi refulările. „Strălucită eseistă, informată filosofic", aplicând „la literatură observaţii din logică şi din filozofie" (Nicolae Manolescu), Marta Petreu studiază, cu aplicaţie şi vervă demitizantă, punctele nevralgice ale unor personalităţi, probleme, sau teme ale culturii româneşti. Despre Cioran scrie în mai multe rânduri. *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la faţă a României"* (1999; ediţia a doua, în 2004; cu titlul *Cioran sau un trecut deocheat*, ediţia a treia, 2011)circumscrie gândirea autorului *Schimbării la faţă a României*, cu mixtura sa de naţionalism şi europenitate, cu rătăcirile ideologice ştiute, cu exaltările şi negaţiile vehemente care au incomodat mult timp prestigiul de mai târziu al filosofului neantului. În capitolul *Paşii sofistului*, ipoteza, plauzibilă, a autoarei este că emergenţa spirituală a lui Cioran în spaţiul cultural francez e

BDD-A27518 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:14 UTC)

efectul deziluziilor provocate de aventura extremistă interbelică. „Sofist prin excelenţă", Cioran şi-a asumat riscurile şi beneficiile unei retorici a paradoxului şi radicalităţii de gândire şi expresie. Marta Petreu explică conversiunea scrisului lui Cioran, de la scriitura învolburat-exaltată din cărţile româneşti, la cea clasicizant-rafinată din cărţile publicate în Franţa printr-o ruptură existenţială, substanţială, provocată de pierderea iluziilor dinainte. În *Despre bolile filosofilor. Cioran* (2008) e radiografiată "cariera de suferind" a lui Cioran, începută de timpuriu. O categorie destul de bine reprezentată în istoria filosofiei e cea a filosofilor esopici sau resentimentari. Filosofia esopică e "filozofia celor care au filozofat din resentiment, a bolnavilor şi malformaţilor din istoria filozofiei", scrie Gabriel Liiceanu în *Jurnalul de la Păltiniş*. A acelor filosofi a căror gândire a fost puternic influenţată de boală, de meschinăriile şi mizeriile trupului (Kierkegaard, Schopenhauer, Nietzsche, Sartre, Jaspers). Ca să nu mai vorbim de Socrate, care a avut şi el parte de numeroase răzvrătiri ale corpului. Unul dintre aceşti mari bolnavi, ale cărui maladii, umori şi metehne i-au indus un mod cu totul particular de a filosofa e Cioran. În cartea sa, Marta Petreu investighează, apelând la diferite categorii de texte ale lui Cioran, impactul dintre conştiinţa filosofică şi maladie. Cum se reflectă tribulaţiile trupului în paginile aforistice ale lui Cioran, care e raportul dintre rană şi literă, relaţia dintre ulceraţie şi gând? Ce proporţie se stabileşte între revelaţiile gândirii şi avatarurile trupului, între elevaţia meditaţiei şi prăbuşirea în abisul corporalităţii? Sunt întrebări la care autoarea cărţii încearcă să răspundă printr-un eseu pe cât de dens şi riguros documentat, pe atât de provocator. Nu întâmplător primul capitol, *Iniţierea în boală*, începe cu un inventar (şi acela incomplet, cum ni se spune) al simptomelor şi bolilor filosofului ce recunoaşte de mai multe ori că a învăţat mai multe din degradarea propriului trup, din încercările maladiilor, decât din tratatele impozante de filosofie. Boala, suferinţa, durerea, constituie, în fond, pentru Cioran, revelatorul conştiinţei, sunt elemente catalizatoare ale ideaţiei filosofice. "Cariera de suferind" a lui Cioran, începută de timpuriu, se înscrie în datele unei personalităţi care îşi aşază deliberat ideile şi idealurile sub semnul psihosomaticului maladiv: "Fără loc de muncă (nu uit excepţia din 1936-1937, Liceul "Andrei Şaguna" din Braşov), fără o meserie definitivă, fără venituri, fără proprietate, fără cetăţenie şi fără patrie, deci definibil mai ales prin negaţii, Cioran a avut în schimb o bogată recoltă de simptome maladive şi de boli. O carieră de suferind, altfel spus, şi o identitate de bolnav, prin care şi-a scuzat nu o dată umilitoarea – în propriii săi ochi – inactivitate. La fel, nu o singură dată Cioran s-a declarat liber de orice influenţă livrescă şi fasonat în întregime de bolile şi de fiziologia sa dereglată". Pentru Cioran boala nu este însă doar degringoladă a organelor sau degradare insidioasă a trupului. E, mai curând, semnul unei treziri a spiritului, revelaţie a lăuntrului esenţial al fiinţei, ea, maladia nefiind lipsită de o anume "fecunditate spirituală", cum observă filosoful. Iar această accepţiune a bolii e prezentă chiar din prima carte, *Pe culmile disperării*, unde, subliniază Marta Petreu, "boala este prezentă de la început până la sfârşit, conţinutul cărţii fiind format din chiar descoperirile metafizice pe care tânărul autor le-a făcut datorită maladiei. Suferinţa a lucrat în el radical, trezindu-l din somnul organic, din beatifica inconştienţă a vârstei şi din aromitoarea naivitate a sănătăţii, pentru a-l

BDD-A27518 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:14 UTC)

transborda într-o stare care i-a flatat orgoliul: luciditatea". Nu atât inventarul bolilor lui Cioran (inventar ce are exactitatea documentară a unei fişe clinice) e punctul de maximă rezistenţă al acestei cărţi, cât, mai ales, modul în care aceste boli, simptome sau înclinaţii maladive se răsfrâng asupra ideaţiei filosofice. Glisajul insinuant din domeniul dereglării organice înspre perimetrul conceptului trăit, asumat cu fervoare e urmărit de Marta Petreu cu minuţie, în enunţuri lapidare şi precise uneori, nu lipsite de volute metaforice, alteori.

Boala care l-a urmărit pe Cioran toată viaţa, ce şi-a pus amprenta deopotrivă asupra ritmului vieţii şi al creaţiei e, însă, insomnia, boală ce decurge dintr-un exces de luciditate şi care, precum într-un cerc vicios, amplifică enorm această stare de luciditate, împingând-o la limita suportabilităţii. Somnul e echivalent cu speranţa, în timp ce insomnia predispune la disperare. Somnul reprezintă starea indiviziunii funciare a fiinţelor, insomnia, ca şi suferinţa în general, e un mod de separare, un "principiu de individuaţie", astfel încât dacă un corp esenţialmente sănătos îl integrează pe individ în mecanismul vieţii şi al naturii sale umane, boala reprezintă un element de excludere din teritoriul vitalului, o modalitate de separare a omului de propria sa viaţă, o individualizare drastică a sa. Filosofia autentică, vie, revelatoare decurge, o spune răspicat Cioran în Pe culmile disperării, din exerciţiul agonal şi tragic al bolii, din labirintul fremătător al trupului, după cum spiritul nu e decât expresia sublimată a unei dereglări, a unei disproporţii sau insuficienţe organice ("Tot ce e profund în lumea aceasta nu poate răsări decât din boală"). Din această asumare şi ilustrare a beneficiilor spirituale ale bolii decurge şi reacţia filosofului la adresa sentimentalilor şi a calofililor care îşi camuflează sentimentele autentice, trăirile intense şi profunde sau le înlocuiesc cu sentimentalisme de paradă, cu estetisme fără fundament. Iată de ce, pentru Cioran ceea ce contează cu adevărat e reflecţia filosofică, "expresie organică şi personală ce urmează fluctuaţiile şi variaţiile dispoziţiei nervoase şi organice", cum se exprimă filosoful. Lectura cărţii de debut a lui Cioran, pe care o efectuează Marta Petreu, cu minuţie, în spiritul ideaţiei cioraniene, şi nu în răspărul acesteia, este una cât se poate de credibilă, în ordinea descoperirii relaţiei strânse dintre corporalitate şi spiritualitate: "Dacă iei în serios boala lui Cioran, cartea lui de debut poate fi citită ca o fişă clinică sau ca un voluminos dosar medical (dar care, în mod insolit, se metamorfozează în documentul metafizic şi extatic al unei experienţe mistice copleşitoare). Odată intrat în patria durerii – din care, practic, nici n-a mai ieşit vreodată – filosoful a înţeles diferenţa specifică dintre fiinţa umană bolnavă şi cea sănătoasă: omul sănătos i-a apărut drept «un animal» care umblă «legat la ochi» şi de «o prostie organică şi definitivă»".

E limpede aşadar că avatarurile corporalităţii, tribulaţiile trupului măcinat de boală reprezintă, pentru filosoful român o cale de acces – marcată de suferinţă, de durere, de luciditate – spre revelaţiile metafizicului: "La Cioran, bolile şi durerile au devenit instrument de revelaţie, şi anume de revelaţie metafizică. Consemnând că urmările durerii sunt mai mari decât acelea ale plăcerilor, Cioran numeşte (dezordonat, dar sub dezordinea stilistică stă ascunsă a rigoare genuină, ţâşnită direct din austeritatea inalterabilă a arhetipurilor) «consecinţele durerii» şi ale bolilor". Mai mult, Cioran precizează că există

BDD-A27518 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:14 UTC)

grade şi ierarhii ale bolilor, în funcţie de capacitatea lor de trezire spirituală, de revelare a latenţelor metafizice ale conştiinţei umane. Pe de altă parte, extazul provocat de suferinţă (apropierile de extazul mistic sunt pe cât de evidente, pe atât de tulburătoare) nu doar că produce separarea, individuaţia ce îl smulge pe om din paradisul originar al indiviziunii, dar conduce la regăsirea fondului ultim de trăiri, acela ce relevă esenţialitatea fiinţei, originaritatea şi primordialitatea ei. Beneficiile gnoseologice ale suferinţei şi ale bolii constau aşadar în transgresarea limitelor raţionale şi asumarea unei condiţii mistice, sau, cum scrie Marta Petreu: "Suferinţa i-a activat lui Cioran arhetipurile trăirii mistice, cu expresiile ei complete, cu metaforele ei cromatice, spaţiale şi cognitive". Individuaţia şi indiviziunea sunt, în fapt, termenii fundamentali ai ecuaţiei metafizice pe care o ilustrează cazul lui Cioran, alături de alte câteva cuvinte cu rezonanţă filosofică, precum: culmi, abisuri, înălţare, cădere, zbor, scufundare, gol, plin etc. Boala este pentru Cioran, mai degrabă un instrument de declanşare a stării de graţie, de autorevelare şi desăvârşire interioară decât pură degradare a celulelor. E drept, e starea de graţie a unei fiinţe religioase, dar "fără Dumnezeu", a unui "mistic refuzat". În acest fel, conştiinţa propriului corp şi a bolilor ce îl pândesc l-a condus pe filosof pe căile desăvârşirii spirituale, ale unui extaz nu lipsit de valenţe mistice: "Din acest moment, în care corpul l-a obligat continuu să-l conştientizeze, iar insomnia l-a frustrat de pierderea temporară în inconştientul maternal al somnului, cordonul ombilical care-l leagă pe om de existenţă a fost, în cazul lui Cioran, tăiat. Cioran a regăsit însă existenţa şi comuniunea cu ea printr-o cale extraordinară: prin calea mistică, a extazului. Şi a dorit, mereu şi mereu, să aibă parte de această experienţă aparte – ceea ce, cum singur recunoaşte, nu s-a întâmplat, pentru că, cu timpul, extazele sale au fost tot mai rare".Capitolul *Meseria de bolnav. Fişa clinică de maturitate* e un inventar minuţios al bolilor lui Cioran, o cronologie obiectivată a maladiilor unui filosof pentru care abisurile corporalităţii au reprezentat dintotdeauna un corolar al reflecţiei autentice, dezinhibate, pusă în pagină cu rigoare şi perfectă stăpânire stilistică a frazei. Boala, "vehicul mistic", cum o caracterizează Marta Petreu, se poate reduce, în cele din urmă, la o treptată, imperceptibilă şi ineluctabilă apropiere de moarte, "răul esenţial" al condiţiei umane. Pasajul cu care se încheie cartea Martei Petreu e cât se poate de revelator în această privinţă: "Nostalgia ne-naşterii şi «neajunsul» de-a se fi născut, precum şi acuzaţia că lumea este produsul unui «demiurg rău» vin, în cazul său din această boală fără leac: din muritudinea fiinţei umane, din insuportabilul «presentiment al muririi». E un «scandal», e scandalul însuşi, ce-l face întruna pe Cioran să plângă". Despre bolile filosofilor. Cioran nu e deloc o carte comodă. Subiectul în sine nu este unul confortabil. Cartea reuşeşte, însă, să readucă în prim-plan figura unuia dintre cei mai importanţi eseişti şi filosofi ai veacului XX, privit aici prin prisma maladiilor, a suferinţelor ce i-au stimulat şi configurat elanul metafizic.

Ionescu în ţara tatălui (2001)e o radiografie exactă, nefardată, a relaţiilor dintre Ionescu („un Gorgias de Bucureşti") şi ţara sa („ţara tatălui, ţară de fier"), percepută traumatic, ca expresie a extremismului şi „rinocerizării". „România reacţionară", mistică, de-vertebrată de exaltări naţionaliste e cea care, de altfel, îi va sugera scriitorului româno-

BDD-A27518 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:14 UTC)

francez articularea dramaturgică absurdă din *Rinocerii*, piesă ce este, cum demonstrează eseista, un veritabil „exerciţiu de exorcizare".Incursiunea psiho-biografică a Martei Petreu expune reţeaua complexă de idei, reacţii, afecte ce a structurat personalitatea lui Eugen Ionescu, confruntat frecvent cu imaginea Tatălui provenit dintr-o România a extremelor şi abuzurilor.

Filosofii paralele (2005)reuneşte studii de istorie comparată a filosofiei româneşti, explorând aspecte problematice ale culturii române, din perspectiva relaţiei dintre filozofie şi literatură. Titlurile capitolelor sunt cât se poate de sugestive: *De la Dumnezeul cel bun la Dumnezeul cel rău. Descartes-Blaga*, *Schopenhauer şi Cioran*, *Blaga şi Cioran, via Pătrăşcanu-Beniuc*, *Modelul şi oglinda* (despre plagiatul lui Nae Ionescu din Evelyn Underhill), *Filozofie ocazională. De sfintele sărbători.* Paginile despre Blaga clarifică aspecte mai nebuloase, restabilesc adevăruri, pun la punct probleme conceptuale, cum ar fi acela al „Marelui Anonim", perceput cu condescendenţă de unii exegeţi, pentru amprenta lirică inerentă. Emblematică pentru demersul, stilul şi etica Martei Petreu este demonstraţia plagiatului lui Nae Ionescu, care a stârnit reacţia admiratorilor filosofului de la *Cuvântul*, producând, „o rană narcisiacă" pentru orgoliul unei culturi ce-şi camuflează, adesea fără graţie, traumele, nereuşitele, fisurile etice. În această privinţă, a examenului clinic corect şi obiectiv al maladiilor culturii române, Marta Petreu are dreptate: „Conştiinţa identităţii culturii române, cred eu, trebuie să se regăsească printr-o evaluare critică, nepărtinitoare, făcută după criterii ştiinţifice, nu afective, a valorilor pe care le deţine. Cred că pur şi simplu trebuie să luăm act de realitate, suportându-ne pe noi înşine lucid, deci aşa cum suntem".

O carte cu miză explozivă, *Diavolul şi ucenicul său* (2009), conturează un portret neconvenţional, documentat şi demitizant al lui Mihail Sebastian, motivat prin prisma devoţiunii faţă de Nae Ionescu, dar şi din unghiul unui optimism gnoseologic, conform căruia cultura română este „*suficient de structurată şi de bogată încît să poată suporta orice examinare critică şi orice adevăr, oricât ar fi acesta de jenant, fără ca prin aceasta să iasă în pierdere – dimpotrivă*". Punând în scenă destinul lui Mihail Sebastian din unghiul probelor incontestabile, expunând adevăruri incomode, în dezacord cu logica unor poncife şi pulsiuni festiviste, Marta Petreu acordă atenţie şi gir textului şi contextului, structurilor inalienabile ale eticii şi metabolismului intelectual al epocii analizate: „De obicei, cînd studiez un autor el este pentru mine fascinant, încerc sa ajung la temperamentul lui, la mediul lui de viaţa, la structura si pulsiunile lui afective… adică la fundamentul din care se nasc reacţiile si creaţiile intelectuale".

De la Junimea la Noica (2011), reuneşte „douăsprezece studii de cultură românească" ce analizează atitudinea faţă de evrei a secolului al XIX-lea românesc *(„Evreofili" si „evreofagi". Şapte autori despre chestiunea evreiasca*), dar şi problematica spinoasă a extremismelor secolului XX, percepute cu justă măsură şi optică, printr-o hermeneutică atentă a traumelor, exceselor, devotamentelor şi pasiunilor interbelicului (*De la lupta de rasa la lupta de clasa. C. Rădulescu-Motru*, *Portretul „învăţătorului" ca diavol*, *Generaţia '27 intre Holocaust si Gulag*, *Eliade, Sebastian, Ionescu, Cioran, „copii din flori" ai României interbelice*). E o carte în care eseista arată, cum mărturisea într-un interviu publicat în „România literară",

BDD-A27518 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:14 UTC)

„preţul retardării istorice si al sincronizării României direct cu cea de-a doua Europă, colectivistă, revoluționară, inventatoare a totalitarismului şi practicantă a antisemitismului".

Expunerea ideatică fermă, exerciţiile hermeneutice atent construite sau detenta conceptuală se îmbină, în *O zi din viața mea fără durere* (2012) sau în *Biblioteci în aer liber* (2014) cu recursul la anamneză, la un stil al confesiunii directe, netrucate, din care nu absentează nici melancolia, nici timbrul polemic, dar nici mărturisirea unor afinități afective / elective. Racordurile între filosofie şi literatură sunt efectuate cu naturaleţe, în pagini cu ideaţie alertă, în care sunt explorate dimensiuni şi articulaţii inedite ale operei unor scriitori ca Goethe, Elias Canetti, Marin Preda, Eliade ș.a. Demonstraţiile ce structurează cărţile Martei Petreu induc, dincolo de forța plauzibilă a argumentației logice, legitimarea *trăirii* plenare a propriilor aserţiuni - garanţie ineluctabilă a *căutării* unui adevăr ce nu poate fi confiscat, rectificat sau tranzacţionat, asumat în deplină cunoştinţă de cauză, cu intransigenţă etică şi supleţe a scriiturii.

Bibliografie critică selectivă

Zigu Ornea, în *România literară,* nr. 21/2000; Marin Mincu, în *Luceafărul,* nr. 43/2000; Marian Papahagi, în *Steaua,* nr. 2/2001; Ion Vlad, în *Steaua*, nr. 4/2002; Mihaela Ursa, în Steaua, nr. 4/2002; Alex. Ştefănescu, în *România literară,* nr. 1/2004; Vasile Spiridon, în *Contemporanul-ideea europeană,* nr. 8/2005; Andrei Terian, în *Euphorion,* nr. 3-4/2005; Andrei Moldovan, în *Mişcarea literară,* nr. 2/2006; Ovidiu Pecican, în *Steaua,* nr. 3/2006; Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Ed. Paralela 45, Piteşti, 2008; Vladimir Tismăneanu, în *Orizont,* nr. 7/2009; Ioana Pârvulescu, în *România* literară, nr. 30/2009; Claudiu Turcuş, în *Observator cultural*, nr. 347/2011; George Neagoe, în *Cultura,* nr. 30/2012; Idem, în *Cultura,* nr. 11/2013; *Iulian* Boldea, în *România literară*, nr. 12/2015.

BDD-A27518 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:14 UTC)